

WB21: structurele en hardere maatregelen nodig

'MET ALLEEN SKIPPYBALLEN RED JE HET NIET MEER'

Afgelopen winter viel er met name in februari veel neerslag. Op sommige plekken – zoals in Limburg – zelfs zoveel dat er wateroverlast optrad. Ook op de Veluwe en in Drenthe viel tot 3 keer de normale hoeveelheid regen. De oude reflex is dan: zo snel mogelijk afvoeren! Maar het adagium van het Waterbeheer 21^e eeuw luidt: "Afvoeren als het moet, opslaan als het kan". Is dat gelukt?

TEKST PHILIP REEDIJK | FOTO'S RIJN EN IJSSEL EN ROEL KOEKOEK

Zijn de waterbeheerders er deze winter in geslaagd te zorgen voor droge voeten en tegelijkertijd voor het vasthouden van water in de gebieden met droogteproblematiek? En hoe was de situatie na een paar weken zonder neerslag? Een rondje langs terreinbeheerders en waterschappen geeft een wisselend beeld. Peter Schrijver, heemraad van Waterschap Rijn en IJssel: "Ons werkgebied ligt deels op hoge zandgronden, vaak tientallen meters boven NAP. Er is hier afgelopen februari flink wat regen gevallen, maar tot noemenswaardige overlast heeft dat niet geleid. We hanteren sinds enkele jaren een dynamisch peilbeheer, met als doel 100 mm méér neerslag vast te houden dan vroeger. Daarin zoeken we echt de grenzen op van wat er nog kan." "We richten ons hele watersysteem zó in dat we het water zo lang mogelijk kunnen vasthouden. Je kunt dan denken aan retentiegebieden waar we water tijdelijk bufferen of het verondiepen van beken. Momenteel zijn we bezig op enkele landgoederen met grote droogteproblemen, rondom Vorden. Dit zijn grootschalige gebiedsprocessen met ingrijpende maatregelen, die de medewerking van alle stakeholders vereisen. Soms zal daarbij ook de landbouw geraakt worden. De tijd van alleen skippyballen in een duiker stoppen om wat water vast te houden is voorbij, daar redden we het niet mee! We hebben het allemaal nodig: skippyballen, droogtestuwen én langetermijn maatregelen!"

Harde keuzes

Dat beamen ook hydroloog Corine Geujen en Tom Kunzler van Natuurmonumenten: "De eenvoudige maatregelen – sloten dempen, stuwtjes plaatsen, beken hermeanderen, enzovoort – hebben wij inmiddels allemaal genomen. Vanaf nu gaat het om meer complexe en ingrijpende maatregelen, zoals het creëren van overgangszones rondom natuurgebieden. Wij richten ons op zoveel mogelijk water vasthouden in de hoge gebiedsdelen en in de haarvaten, en op beekdal- en venherstel in de laagtes. Dit zorgt voor natuurherstel én voor een betere waterkwaliteit en -kwantiteit. Bij beekdalherstel zal ook het agrarisch gebruik van de grond in de omgeving veranderen: het zal natter worden, dus de landbouw zal minder intensief worden." "Wij hebben in Midden-Brabant in de Kampina een bypass rond een natuurgebied gedempt. Hierdoor stroomt ál het water door het gebied en kan de beek de Beerze buiten zijn oevers treden. Vroeger liep alle afvoer boven 5 m³/uur via de bypass weg. Afgelopen februari hebben we gezien dat het werkt: de grote afvoer – zo'n 8 m³/uur – werd langzaam afgevoerd en deels opgenomen door het natuurgebied."

Gebeurt er genoeg en werken alle stakeholders goed mee?

"We maken ons zorgen over het grondwater. De grondwaterspiegels dalen al decennia en de opwaartse druk van het grondwater is bijna weg. Dat merk je aan het afnemen en soms verdwijnen van de natuurlijke grondwaterkwel in de

beekdalen en laagtes in het landschap. Wat ons betreft moet er minder worden onttrokken uit de ondergrond, zowel door boeren als door de drinkwaterbedrijven."

Vechtstromen

Ook in het werkgebied van waterschap Vechtstromen viel in februari 2 tot 3 keer zoveel regen als gemiddeld. Adviseurs Watersysteem Robert de Lenne en Bas Worm: "Lokaal viel er wel tot 200 mm! Dat heeft niet tot grote problemen geleid, ook omdat wij al langer meer ruimte voor het water aan het creëren zijn. Toch kun je met het huidige watersysteem niet de grootschalige waterberging aan die in de toekomst nodig is." "In 2000 is in ons gebied afgesproken dat het 450 ha grote Boven-Dinkeldal jaarlijks onder water mag komen te staan: dat scheelt qua waterberging een slok op een borrel! Maar uiteindelijk beheren wij 2.200 km aan – meestal grotere en benedenstrooms gelegen – waterlopen in ons gebied, tegen ruim 10.000 km bij particuliere eigenaren. Als het water bij ons arriveert, ben je eigenlijk al te laat. De bodem is op de hoge zandgronden het grootste waterreservoir. Daarom richten wij ons vooral op het vasthouden van het water, te beginnen in de bovenstroomse gebieden, win de haarvaten van het systeem. Dat betekent nauw samenwerken met de beheerders en eigenaren daar." "Voor droogtebestrijding zetten retentiegebieden niet veel zoden aan de dijk; dat zijn de 'afvoerpiekdempers' van het systeem, geen waterreservoirs voor >

Skippybal in duiker

Afgelopen februari: hoogwater in Dinkelland-zuid

'Waterschappen doen van alles, maar focussen niet altijd op de juiste dingen'

langere perioden. Je zult echt meer aandacht moeten geven aan het grondwater: minder onttrekken/afvoeren en meer infiltreren. Dat is de opgave waar we nu met z'n allen voor staan.”

Herinrichting watersysteem

“Wij hebben op de zandgronden te kampen met incidentele wateroverlast en structurele droogte: dus dáár moet het beleid op zijn gericht. Dat betekent in onze ogen een complete ‘redesign’ van het watersysteem en het aanpassen van het landgebruik, door bijvoorbeeld andere landbouw in de lagere delen. Ook zullen we moeten accepteren dat we niet alle problemen voor 100 procent kunnen voorkomen.”

“We zijn op weg naar een watersysteem dat beter kan omgaan met de nieuwe extremen van het klimaat, aan de natte én de droge kant. Dat doen we beleidsmatig, maar ook meteen in de uitvoering. We hebben daarom de doelen vanuit de Kaderrichtlijn Water gekoppeld aan die van het klimaatbeleid en kijken naar combinatiemogelijkheden met de stikstofopgave. Praktisch werken we aan het aanpassen en automatiseren we onze kunstwerken, zoals stuwen en sluizen. Zo kunnen we sneller en beter reageren op veranderende omstandigheden, zoals droogte of extreme neerslag. Daarnaast herprofilen we onze waterlopen, bijvoorbeeld door de beken te verondiepen.”

“Kijkend naar de cijfers van afgelopen februari kunnen we zeggen dat die aanpak goed heeft gewerkt. Er is in ons gebied meer water vastgehouden en tegelijkertijd geen grootschalige wateroverlast opgetreden. Maar we zien ook dat twee weken na de heftige regenval van februari het grondwaterpeil weer op het oude, lage niveau is. In maart zakten de grondwaterstanden zelfs alweer tot ver onder het gemiddelde. Dus er is nog flink wat te doen. Maar dat moet samen met de grondgebruikers en dat kost tijd.”

Doen de waterbeheerders echt voldoende om meer water vast te houden?

Hydroloog Gé van den Eertwegh

(KnowH2O): “Kort door de bocht: waterschappen doen van alles, maar focussen niet altijd op de juiste dingen. Dat kost inderdaad meer tijd. Met stuwen en peilopzet in het oppervlaktewater ben je bezig met waterberging, niet met structureel vasthouden en grondwaterstanden verhogen. Dat doe je grootschalig hogerop in een stroomgebied en in de bodem.”

“Het huidige systeem is onvoldoende geschikt om meer water vast te houden. Dat kun je op twee manieren veranderen: met alle stakeholders om tafel voor een anders ingericht en beheerd systeem, óf via het juridische instrument van de ‘legger’, de beheerregels in het werkgebied van een waterschap. De leggers kun je uitbreiden met regels voor de breedte en diepte van de haarvaten.”

“Ik denk dat je hoe dan ook met alle stakeholders moet overleggen over een nieuwe indeling van het buitengebied, rekening houdend met de grote opgaven van dit moment, zoals stikstof, waterkwaliteit, droogte en wateroverlast. Het is ook gewoon een rekensom: hoeveel schade leveren droogte en wateroverlast? Hoe hoog zijn de boetes van de EU als we de KRW-, stikstof- en Natura 2000-doelen niet halen? Wat is nodig om de doelen te bereiken? Wat levert het op om enkele boeren zelf meer teeltrisico te laten dragen of hen de mogelijkheid bieden om hun bedrijven te verplaatsen?”

Langetermijn investering

“Pappen en nathouden is geen optie. Droogte is een sluipmoordenaar: het duurt – anders dan bij wateroverlast – lang voordat de schade zichtbaar wordt. Maar het gaat om enorme bedragen: schade aan gewassen, natuur, infrastructuur, huizen. Door nu te investeren in maatregelen, bespaar je op termijn veel door het voorkómen van schades – en EU-boetes.”

“De bodem en de haarvaten vormen de basis voor droogteaanpak, daar moeten we beginnen. Voor wateroverlast is er een norm, de NBW-toets. Er zal in ieder geval ook een soort grondwaternorm moeten komen, om de mate van

Peter Schrijver

Corine Geujen

Tom Kunzler

Robert de Lenne

Bas Worm

Gé van den Eertwegh

droogte en acceptabele droogteschade te kunnen vaststellen. Nu is die er nog niet.”

“Zolang er geen aanwijzingen zijn dat de waterschappen, terreinbeheerders en grondeigenaren veel veranderingen hebben uitgevoerd in de haarvaten van ons watersysteem, lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat er nog niet voldoende gebeurt om water écht vast te houden en zo effecten van droogte te beperken of te voorkómen.” •